

MİTOLOJİK KUŞLARDAN SİMURG'UN MİNYATÜRLER ÜZERİNDEN SEMBOLİK ANLAM KODLARI

Semiha KARTAL* & Kafiye Özlem ALP**

Öz

Avcılık yaparak yaşamlarını sürdüren toplulukların anlatılarında hayvan tasvirleri ön planda olmuştur. Gerçek hayvanlara sembolik anlam yüklenmesi dışında, gerçek dışı hayvanlar da anlatılara konu edilmiştir. Bu noktada hayvanlar mitolojiye, mitoloji de sanata esin kaynağı olmuştur. Sanata esin kaynağı olmuş mitolojik yaratılardan biri de pek çok kültürde farklı adlarla bahsi geçen Simurg kuşudur. Anka ya da Zümrüdü Anka olarak da anılan Simurg kuşu, mitolojik bir kuş olup, doğaüstü özellikleri ile pek çok kültürel anlatıya konu olmuştur. Diğer kültürel verilerde olduğu gibi Simurg kuşunun da farklı sembolik kodları bulunmaktadır. Bu sembolik kodlar, Simurg kuşunun geçtiği anlatının hikâyesine göre değişmektedir. Simurg kuşu, otuz kuşun birleşiminden oluşmuş, kendi oluşumuna ilişkin hikâyeleri bulunan ve genel olarak iyilik başlığı altında ele alınan bir semboliktir.

Simurg, özellikle İslam kültür ve sanatının çeşitli anlatılarında ve çeşitli maddi kültür ürünlerinde çok sık kullanılan sembolik bir motiftir. Bu anlatılardan birisi de minyatürlerdir. Minyatürler, Osmanlı sosyal ve kültürel yaşantısı için kıymetli birer belge niteliğindedir. Bu araştırmada, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan beş adet minyatürdeki Simurg kuşunun sembolik ve işlevsel anlamları yorumlanmıştır. Bu minyatürlerden Surname-i Hümayun minyatüründe Simurg kuşu, devlet kuşu sembolüğü altında, koruyucu, kollayıcı, kanadının gölgesinin düştüğü kişilere padişahlık getirdiğine inanılan Hümâ kuşuna benzer işlev ve anlamlarda kullanılmış olabilir. Simurg kuşunun Ejder ile mücadele sahnesini anlatan minyatürde ise, iyiliğin kötülük ile daimî mücadelesini anlatan, mitolojik hikâyelere dayanan bir sembolik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalender Paşa tarafından hazırlanıp I. Ahmed'e sunulan Falnâme minyatüründe ise, Bukrat'ın (Hipokrat) Simurg tarafından şifalı bitki ve otlar bulabilmesi için Kaf Dağı'na taşınması sahnesi betimlenmiştir. Simurg kuşunun geniş ölçüde yer aldığı bir başka minyatür örneği ise, İran edebiyatının başyapıtı sayılan, kahramanlık anlatısı *Şehnâme*'dir. *Şehnâme*'de Simurg'un Pehlivan Sam'ın oğlu Zal'ı Kaf Dağı'na kendi yuvasına götürmesi tasvir edilmiştir. Minyatürde Simurg'un iyilik, anaçlık, eğiticilik-öğreticilik, koruyuculuk ve kollayıcılık gibi temel sembolik işlevleri öne çıkmıştır. *Şehnâme*'ye ait diğer bir minyatürde ise, Simurg'un Zal'ı babası Sam'a teslim etmesi tasvir edilmiştir. Minyatürde Simurg'un iyilik, akıl, şefkat, geleceği görme gibi misyonlarının yanında taşıyıcılık işlevi de vurgulanmıştır.

Simurg kuşu taşıdığı sembolik kodlar ve üstlendiği görevler bakımından kültürel anlatıların önemli mitolojik figürlerinden birisidir. Bu anlatıların çözümlenmesinde kültürel sembollerin işlev ve anlamlarına ilişkin çalışmalar önemli katkılar sağlayacaktır. Araştırmanın amacı Simurg kuşunun sembolik anlam kodlarını minyatür anlatıları üzerinden ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Simurg, Sembol, Minyatür, Anlam, Mitolojik Kuşlar.

* Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Tekstil Tasarımı Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, semihasmhkrtl@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6343-5330

** Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Temel Sanat Eğitimi, Ankara/TÜRKİYE k.ozlem.alp@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2444-8446

SYMBOLIC MEANING CODES OF A MYTHOLOGICAL BIRDS SIMURG THROUGH MINIATURES

Abstract

Animal descriptions have been in front side of narratives of communities living by hunting. Apart from giving symbolic meaning to real animals, unreal animals are also the subject of narratives. At this point, animals became source of inspiration, and thus mythology to art as well. One of the mythological creatures that have been inspiration source is Simurg Bird is a mythological bird that has been topic to many cultural narratives with its supernatural properties. Simurg Bird is also known as Anka or Zümrüdü Anka. As in other cultural data, Simurg Bird also has different symbolic codes. These symbolic codes change depending on where it takes place in the story. Simurg Bird is combined by thirty birds, having stories about its own establishment, and is a symbolic studied under the title of goodness.

Simurg is a symbolic motif, very often used Islamic culture and art, especially in various narratives and material culture products. One of these narrations is miniatures. Miniatures are in the value of records in Ottoman social and cultural life. In this research, symbolic and functional meanings of Simurg Birds on five pieces of miniatures inside the library of Topkapı Palace and Museum are interpreted. Simurg bird in Surname-i Hümayun Miniatures can be used in the meaning of protector, watcher, believed that it brings royalty on those who stay within its wing shadow as Huma Bird in terms of function and meaning, under state bird symbolic. The miniature narrating Simurg Bird struggling with a dragon comes in front of us as a symbolic based on mythological stories telling continuous struggle of goodness with badness. Here, motherhood and protection are important functional symbols. In the miniature of Falnâme prepared by Kalender Paşa and submitted to I. Ahmed, Bukrat (Hypocrite) is transported to mythological Kaf Mountain by Simurg to find healing plants for medicine. Another miniature sample that Simurg Bird takes place is *Şehnâme* which is considered as top masterpiece of Iranian literature narrating heroic content. In *Şehnâme*, the Wrestler Sam is described as taking his son Zal to his home on Kaf Mountain. In miniatures, fundamental symbolic functions such as goodness, motherhood, educating, teaching, protecting and easiness of Simurg come to the front.

Simurg Bird is one of the important mythological figures of cultural narratives in terms of symbolic codes that it carries and missions that it takes. In analyzing these narratives, studies on functions and meaning of cultural symbols will provide important contributions. The purpose of this research is to discover symbolic meaning codes of Simurg bird through narrations of miniatures.

Key Words: Simurg, Symbol, Miniature, Meaning, Mythological Birds.

Giriş

İnsanlık tarihi ile başlayan anlatılar, insan topluluklarının en eski kültür verilerini oluşturmuşlardır. Bu anlatılar mitler, yazılı edebi eserler, görsel ürünler gibi pek çok maddi ve manevi kültür ürününde yer alırlar. İnsan topluluklarının anlatıları, topluluğun yaşam tarzından, inançlarına, geleneklerinden tarihlerine kadar çok önemli veriler olarak kabul edilirler.

Avcılık yaparak yaşamlarını sürdüren toplulukların anlatılarında hayvan tasvirleri ön planda olmuştur. Gerçek hayvanlara sembolik anlam yüklenmesi dışında, gerçek dışı hayvanlar da anlatılara konu edilmiştir. Özellikle mitolojik hayvanlar olarak anılan bu sembolik canlılar, doğa ve gerçek üstü özelliklere sahip olup, pek çok kültür verisine kaynaklık etmişlerdir. Mitolojik hayvanlar, diğer hayvan sembolizminden farklı olarak, farklı türdeki canlıların birleşimi (İnsan başlı aslan gövdeli vb.), ya da aynı türdeki pek çok hayvanın birleşimi ile özel olarak güçlendirilmiş ve böylece olağan üstü fiziksel, ruhsal, zihinsel ve sezgisel güçlerle donanmışlardır.

Aksoy ve Bülent'e (2018: 111) göre hayvanların mitolojiye esin kaynağı oluşu ve mitolojinin de sanata esin kaynağı oluşu kaçınılmazdır. Özmutlu (2009: 31), hayal ürünü hikâyeler olmadan, bir halkın tarihini ya da kültürünü anlamının mümkün olmadığını belirtmiştir. Mitolojik hikâyelerin hem kendileri hem de bu hikâyelerde yer alan motifler, soyut doğaları ve derin anlamları gereği sembolik unsurları barındırırlar. Mitler, toplumun temelinde yatan değerleri, simgeler yardımıyla anlatan bir semboller dilidir (Duverger, 1982: 417). Bu semboller tarih öncesi dönemlerden günümüze dek kültürün devamını ve sürekliliğini temsil ederler.

“Tarihi dönemlerde oluşan semboller yaşamın içinde yer alan soyuta indirgenmiş nesnelere. Sembolik motif ise, bir şeyi simgeleyen veya bir düşünceyi uyandıran biçimlerdir. İşaret ettikleri anlamlarıyla gelenek ve göreneklerin, inançların ifadesidir” (Oyman, 2019: 4).

Erdem'e (2011: 1) göre, sanatçının doğayı olduğu gibi değil yorumlayarak eserlerine yansıtma isteği, stilize etmeye, dolayısıyla sembolleştirmeye zemin oluşturmuştur. “Sembolün iki farklı unsuru vardır. Biri anlam, diğeri ise anlatımdır. Anlam düşünsel olana ilişkin, anlatım ise biçimsel olana ilişkindir” (Alp, 2009: 3). Uçar'a (2004: 70, aktaran Başer, 2015: 85) göre bir şeyin sembolleşmesi için görsel yapı ile simgelediği şey arasındaki ilişkinin bir hikâyesi ve kullanıldığı toplumda karar verilmişlik durumunun olması gerekmektedir. Bu bakımdan mitolojik semboller her zaman biçimsel bir yapının ardında derin hikâyeleri ve anlamları barındırırlar.

Doğüstü güçlerle donanmış mitolojik varlıklar türleri ve işlevlerine göre farklı kategorilerde ele alınıp sınıflandırılabilirler. Bu mitolojik varlıklardan özünde uçmak ile ilişkili olan grup ise mitolojik kuşlar olarak adlandırılır. Kuş biçiminde pek çok farklı isimle anılan bu mitolojik hayvanlar, sembolik anlamları ve işlevleri bakımından daima ilgi çekici olmuşlardır. Candan'a (2011: 55) göre efsanelerde kutsal bir suyu içtiği için ölümsüzlüğe kavuşan ve ünlü Kaf Dağı'nın zirvesinde yaşayan kutsal kuşlardan hep söz edilmiştir. Farklı kültürlerde değişik isimlerle anılan bu mitolojik kuşların benzer özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Köken olarak Türk, Mısır, İran, Yunan ve Hint mitolojilerine dek inen mitolojik kuşlar, İslamiyet öncesi Arap mitolojisinde Anka ile Türk mitolojisinde Karakuş olarak anılırlar (Çoruhlu, 2011).

Bu mitolojik kuşlardan Simurg adı ile anılan kuş, İslam kültür ve sanatının çeşitli anlatılarında, Divan şiirinden (Batislam, 2002) halk hikâyelerine (Duymaz, 1998), kilimlerden (Erbek, 2002), el yazmalarına dek çeşitli maddi kültür ürünlerinde çok sık kullanılan sembolik bir motiftir.

“Kaynağını mitolojiden alan ve bilhassa İslam felsefecileri tarafından eserlerinde sıklıkla işlenen Simurg, sahip olduğu varlıksal nitelikler itibariyle tarihsel süreç içerisinde el yazmalarına da konu olmuş ve söz konusu el yazması minyatürlerinde geniş çapta resmedilmiştir” (Çakmakçı, 2011: 1).

Şahin'e (2001: 86) göre Simurg gibi mitolojik varlık motiflerinin günümüze kadar kullanılması Türk sanatında geçmişle bağlantıların devam ettirildiğini göstermektedir.

Bu çalışmada pek çok kültürde farklı adlarla bahsi geçen, benzer anlamlar yüklenen, mitolojik kuşlardan Simurg kuşunun sembolik anlam kodlarını minyatür anlatıları üzerinden ortaya koymak amaçlanmıştır. Simurg, figürlü motifler grubundan mitolojik hayvan figürleri sınıfında yer alan bir motiftir. Diğer kültürel sembollerde olduğu gibi, Simurg figürünün de tek bir sembolik anlamı olmayıp, kullanıldığı kültür verisindeki işlevine göre farklı anlamlar edinmiştir. Bu bakımdan kültürel sembollerin anlam kodlarını çözümlenmek bir bakıma sembolik anlatının tarihsel köken ve işlev boyutunu çözümlenmekle mümkün olabilecektir. Bu çalışmada, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde, el yazması minyatürlerde yer alan toplam beş adet Simurg figürünün sembolik anlam kodları işlevsel özellikleri açısından incelenmeye çalışılmıştır.

I. Mitolojik Simurg Kuşunun Kültürel ve İşlevsel Kodları

İnsanoğlunun tarihsel süreç içerisinde yapıp yarattığı maddi ve manevi her ürün kültürü oluşturur (Alp, 2009: 1). “Mit bir kültürün, gerçekliğin ya da doğanın bazı görünümünün açıklanmasını ya da anlamlandırmasını sağlayan bir öyküdür. İlkel mitler yaşam ve ölüm, insan ve tanrılar, iyi ve kötü hakkındadır” (Fiske, 2003: 118). Yozgat'a (2019: 5) göre mitoloji, milletlerin kültürel değerlerini içinde barındırmaktadır. Dünya genelindeki mitolojilerde, özellikle doğudan batıya göç etmiş Türklerde, başka kültürlerle ortak mitsel öğeler yer almaktadır. Bu mitolojik öğelerden birisi de Simurg kuşudur.

İslamiyet'ten sonra çok popüler olan bu kuş, İslamiyet'ten önceki diğer bazı efsanevi kuşlarla ilişkili olup, bu ilgi bazen isim değişikliği bazen de aynı kuşun değişik kültürlerdeki farklı çeşitlemeleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çoruhlu, 2019: 23). Abdülkadir İnan, Hint mitolojisindeki Garuda ile İran'daki Simurg veya Zümrüdü Anka kuşlarının, Türkler arasına girmiş olduğuna şüphe olmadığını ifade etmekte ancak Proto-Türk geleneklerinde, Tuğrul gibi mitolojik kuşların bulunduğunu, Garuda veya Zümrüdü Anka'nın yerini Karakuş, yani Türklerin kartalının aldığını aktarmaktadır (İnan, 1993, aktaran Ögel, 2014: 693). İsimleri, yayıldıkları dönemler ve yaşadıkları kültürler farklı olsa da, tüm bu mitolojik kuşların benzer sembolik ve işlevsel özelliklere sahip olduklarını söylemek yanlış olmaz.

Birçok ulusun mitolojisinde önemli bir yere sahip olan Zümrüdü Anka kuşu, görkemli ve büyük bir kuş olarak betimlenmekte, Yunanlılarda Phoneix, Hintlilerde Garuda, Araplarda Anka, İranlılarda Simurg gibi isimlerle bilinmektedir (Aksoy ve Bülent, 2018: 111). Simurg kuşu ile ilgili inançlar, kaynağını eski Mısır'dan almakla birlikte, Çin'den İran mitolojisine ve Müslümanlıktan Hristiyanlığa kadar geniş bir inanç alanına yayılmıştır (Batislam, 2002: 197).

Osmanlıların Anka veya Zümrüdü Anka dedikleri Simurg, “devlet kuşu” olarak da bilinmektedir. Kaf Dağı'nın arkasında yaşadığına inanılan bu kuş, iri gövdeli, son derece renkli ve ihtişamlı kuyruğa sahip, kuvvetli bir yaratık şeklinde tasvir edilmektedir (Bırol ve Derman, 2020: 129).

Güçlü bir sembolizme sahip olan Simurg kuşunun biçimsel nitelikleri diğer kuşlardan ayırt edilecek denli olağan üstü özelliklere sahiptir. Bu biçimsel özellikler bir bakıma onun yapması gereken işlevsel görevleri için kaçınılmazdır.

Güçlü ağız yapısı, sivri keskin gaga, sivri dil, açık ağız, küpeli sivri kulak, renkli tüyler, iri ve iç içe halkadan oluşan gözler baş kısmının belirgin özellikleridir. Uzun boyun, iri gövde, uzun çok renkli kuyruk, büyük iki kanat, kuvvetli ve pençeli iki ayak gövdesinin belirgin özellikleridir. Simurg'un belki de en belirleyici biçimsel özelliği, uzun birden fazla tüylerden oluşan çok renkli kuyruklarıdır (Şahin, 2001: 78-79).

Simurg, Farsçada “sî-murg” (anlam olarak otuz ve kuş) kelimelerinden meydana gelmiştir ve otuz ayrı kuşun özelliklerini üzerinde taşıdığına inanılmaktadır. Simurg'un yeşil renk olduğu farz edilerek Zümrüdü Anka denmiştir (Biol ve Derman, 2020: 129). Sami dillerin hepsinde yer alan “ank” kökünün taşıdığı anlamlardan bazıları; boyun, boğaz, boynun uzun olması ile gerdanlıktır. Bu anlamlardan hareket edilerek de Zümrüdü Anka'nın boynunun uzun olduğuna veya boynunda beyaz tüylerden kalın bir halkanın bulunduğuna inanılmıştır (Çakmakçı, 2011: 16). And (2008: 321), Simurg'un özelliklerini şu şekilde açıklamıştır:

“Simurg, Kaf Dağı'nda oturur, bunun tepesinde abanoz, sandal ve öd ağacından yapılmış köşke benzer bir yuvası vardır. Çok iri olan Simurg uçtuğu zaman hava kararır. Uçarken gök gürültüsü gibi sesler çıkarır. Çok parlaktır, bakanın gözlerini kamaştırır, insanlar gibi düşünebilir ve konuşabilir. Hükümdarlara, kahramanlara akıl verir. Tüylerini sürerek yaralıları sağaltır. Kaf Dağı'nı aşabilmek için ona binmek gerekir. En yüksekten uçuşması, havada çok kalabilmesi onun özelliklerindedir. Kaf Dağı'ndan başka denizin ortasındaki bir büyük ağacın tepesinde de oturur. Mitologyada bir iyi Simurg, bir de kötü Simurg vardır. Efsanelerde her iki kişiliğiyle de tanıtılmıştır”.

Hikâyelerinin ayrıntıları farklı olsa da pek çok kültürde bahsi geçen Anka kuşunun Simurg'un birebir karşılığı olduğunu ifade eden Karakuş (2020: 41), Anka kuşunun, yaşamın sonsuz döngüsü içerisinde yenilenmenin simgesi olup kendisini yakarak küllerinden yeniden doğan bir kuş imgesi olduğunu belirtmektedir. Anka'nın varoluş döngüsü ateş sayesinde gerçekleşmektedir. Ateş ise bünyesindeki ışığı ve aydınlığı tek koşulda paylaşır; yakarak. Işığın cezbedici aydınlığı kül edici gücünü gölgede bırakır. Küllerinden yeniden doğmak ve ölümsüzlüğe ulaşmak bir bakıma Anka kuşunun en temel sembolüğü olarak düşünülebilir.

Zümrüdü Anka ya da Simurg kuşunun farklı kültür verilerindeki tasvirleri çeşitlidir. Genellikle bu tasvirler anlatı ve hikâyelerin özelliklerine göre şekillenir. Zümrüdü Anka, hareketli biçimde havada uçarken, tek başına veya insanlar ve hayvanlardan oluşan başka figürlerle birlikte ve Orta Asya Hayvan üslubundan kaynaklı Ejder figürü ile mücadele halindeki kompozisyonlarda yer alır (Doğan, 2019: 21).

Zümrüdü Anka, Türk masallarında Keloğlan'ın en büyük yardımcısıdır. Onun sıkışık anlarında en yakın dostudur. Keloğlanı, kanatları arasına aldığı gibi, istediği yere götürmektedir. Bu haliyle bir iyilik meleğidir (Önder, 1968: 7). Simurg kuşuna binip Kaf Dağı'na giden kişiler arasında Hz. Hamza ve Hipokrat da bulunmaktadır. Aynı şekilde Zülkarneyn de Simurg ile göğe çıkıp yıldızlara ulaşmıştır (Çakmakçı, 2011: 34). Simurg kuşunun bir başka önemli özelliği ise uçmak fiilinden yola çıkarak, önemli şahsiyetleri normal şartlarda ulaşamayacakları yerlere taşımak, götürmek ve ulaştırmaktır.

Simurg'un tasavvufi bir sembol olarak yorumunu, Ferîdüddîn-i Attâr'ın *Mantku't-Tayr* adlı eserinde görmek mümkündür. “Eser öncelikle Allah'ın varlığı ve birliği hakkında sonra da Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve dört halifenin fazileti hakkında bilgiler verir. Hüdhüd kuşunun kuşlara olan sözünden başlar, Simurg'un hikâyesi ile devam eder” (Soyer, 2015: 10).

Simurg, tasavvufta akl-ı kül'ü temsil eder. Tanrı tecellisidir. Kuşlar bir araya gelip kendilerine bir padişah seçmek isterler. Bu toplantıda bulunan Hüdhüd kuşu ben Tanrı'nın habercisiyim, yaradılışın sırrını biliyorum, padişahımı biliyorum der. O, Kaf Dağı'nın ardındadır ve adı da Simurg der. Kuşlar sevinerek yola çıkarlar (Önder, 1968: 8). Kaf Dağı'na ulaşabilmek için kat edilen yol 7 zorlu vadiden geçmektedir. Her bir vadi bir kopuş, bir eşik, bir vazgeçişir. Bülbüller güllere olan aşklarından, hüma kuşları kibirlerinden, doğanlar mevkilerinden, keklikler mücevherlerden, kazlar suya olan düşkünlüklerinden, tavus kuşları cennetten vazgeçmek istemez.

Mevcut hallerinden sıyrılıp yeni bir gerçekliğe adım atamayan bu kuşlar o eşik noktasında takılı kalarak yeniden doğuşu yaşayamazlar. Yeniden doğuş için eskiyi yok etmek gerekir. Bu travmatik döngüyü aşabilen yalnızca otuz kuştur (Karakuş, 2020: 47). Kalan otuz kuş yüce bir dergâhın önüne varır. Bir çavuş gelip kapıyı açar, kuşları içeri alıp birer tahta oturtur. Hepsinin önüne birer kâğıt koyup bunları okuyun der. Kuşlar bütün yaptıklarının o kâğıtta yazılı olduğunu görünce şaşırırlar. Bu sırada Simurg tecelli eder. Fakat gördükleri Simurg kendilerinden başka bir varlık değildir. Bu sırada bir ses duyulur. Siz buraya otuz kuş geldiniz. Bu aynada otuz suret belirdi. Nihayet hepsi Simurg'da yok olur, gölge güneşte kaybolur. Böylece halkı temsil eden kuşlar, akli temsil eden Hühüd'ün aracılığı ile, Hakk'ı (Tanrı) temsil eden Simurg'a ulaşmışlardır (Önder, 1968: 9). Çok yaygın bilinen bu Simurg hikâyesi, bu mitolojik kuşun ateş, yanmak, küllerinden doğmak, ermek ve tanrının tecellisi gibi ulvi niteliklere sahip olduğunu gösterir. Simurg kuşunun sembolik anlam kodları da bu niteliklerinden oluşur. Öyle ki, bu mitolojik kuş, birbirinden farklı işlev ve anlamları olan sembollerini temsil eder. Bu semboller, iyilik, şans, taşıma ve ulaştırma, akıl verme, öğretme ve bilgelik, tüyleri ile şifa vermek, hükümdarlar ve önemli şahsiyetlerle olan ilişki olarak sıralanabilir.

II. Simurg Kuşunun Minyatürler Üzerinden Sembolik Anlam Çözümlemesi

Minyatür terimi, genel anlamıyla çok ince işlenmiş küçük boyutlu resimler ve bu türdeki resim sanatları için kullanılmaktadır. Minyatür kelimesinin, Latince “kırmızı ile boyamak” anlamına gelen “miniare” kelimesinden türetilmiş olduğu ve daha sonra Fransızcaya “miniature” biçiminde geçtiği düşünülmektedir. Osmanlı dönemi kaynaklarına baktığımızda bu terimin yerine “tasvir” veya “nakış” sözcüklerinin tercih edildiği görülmektedir. Türklerde minyatürün Orta Asya'da Uygurlar döneminde (745-840) ortaya çıktığı düşünülmektedir. Sekizinci yüzyılın ortalarında Turfan bölgesinde Uygur Türklerinin meydana getirdikleri minyatürler daha sonra Türk minyatür sanatının kaynakları olmuştur. Selçuklular döneminde İran ile ilişkilere bağlı olarak minyatür sanatı İran etkisinde kalmıştır. Osmanlı Devleti döneminde ise 18. yüzyıla kadar İran ve Selçuklu etkisi sürmüştür (URL 1).

Ağaoğlu'na (2012: 125) göre Osmanlı Devleti'nin, sosyal ve kültürel yaşantısı için kıymetli birer belge niteliğinde olan Osmanlı minyatürleri tarihi araştırmalara ışık tutacak görsel kaynakların en önemlisidir.

El yazması minyatürlerde, Simurg tasvirinin yapıldığı ilk örneklerin 13. yüzyıla tarihlendiği bilinmekle birlikte bu minyatürler sayıca azdır. 14. ve 15. yüzyıllarda bilhassa *Şehnâme* (Şahnâme) minyatürlerindeki Simurg tasvirlerinde artış görülmüştür. 16. yüzyılda ise sayıca en yüksek seviyeye erişilmiştir. Eser bazında ise çoğunlukla *Şehnâme* nüshalarının minyatürlerinde Simurg tasvirine yer verildiği gözlenmektedir. Safevî Sarayı'nı takiben Osmanlı Sarayı'nda da Simurg minyatürleri Zübdetü't-Tevârih, Hümayunnâme ve Falnâme gibi eserlerde yer almaktadır. 17. yüzyılda Simurg minyatürlerinin yapımına devam edilmekle beraber, 18. yüzyıldan itibaren minyatür sanatındaki gerilemeye paralel olarak Simurg tasvirlerinin yapımında da bir azalma gözlenmektedir (Çakmakçı, 2011: 137-138).

Bu araştırma, Simurg figürünün minyatürler üzerinden sembolik kodlarını ortaya koyabilmek adına, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Simurg figürünün yer aldığı minyatürler üzerinden yapılmıştır.

II. I. Surname-i Hümayun'da Simurg

“Surname” sözcüğü, düğün, ziyafet, şenlik anlamında gelen Farsça “sur” ve mektup, yazılı belge, kitap anlamında “name” sözcüğünün birleşmesiyle ortaya çıkan düğün kitabı veya şenlik kitabı anlamına gelmektedir. Surnameler, Osmanlı devrinde padişah çocuklarının doğumları,

şehzadelerin sünnet düğünleri, padişahların kız kardeşlerinin ya da kızlarının düğünleri sebebiyle yapılan şenlikleri detaylı bir şekilde anlatan, edebi bir dilde yazılmış eserlerdir. İlk müstakil düz yazı biçiminde yazılan Surname, İntizami tarafından yazılan III. Murad'ın şehzadesi Mehmed için yapılan sünnet düğünü şenliğini anlatan "Surname-i Hümayun"dur. Surname-i Hümayun Klasik Osmanlı Minyatür Üslubu'nun yaratıcısı olarak kabul edilen Nakkaş Osman tarafından 250 çift sayfa minyatür ile resimlenmiş ve 1588 tarihinde tamamlanmıştır (Ağaoğlu, 2012: 126-127).

Surname-i Hümayun'dan alınan bir minyatürde kâğıttan yapılan Simurg biçiminde rengârenk tüylü bir kuş uçurtmasının, esnaf alaylarının geçişleri esnasında gösteri amaçlı uçurulduğu görülmektedir. Uçurtmayı uçuran üstat sol tarafta iken kafası horoza benzeyen rengârenk tüylü kuşun sağ sayfaya yerleştirilmesindeki amacın uçurtmanın düşmesine sebep olan rüzgârın vurgulanması olabileceği söylenmektedir (Atasoy, 1997: 74-75, akt. Doğan, 2019: 34-35). Ancak bu minyatürde yer alan kuşun, özellikle gölgesinin şehzadelerin üstünde olması, Hümâ kuşunun sembolik anlamlarını çağrıştırmaktadır. Simurg kuşunun da buradaki sembolik işlevi şehzadeleri ve devlet büyüklerini korumak, gölgesinin düştüğü şehzadeleri kutlu kılmak ve kol kanat germek anlamlarında düşünülebilir.

Hümâ kuşunun, gölgesinin üzerine düştüğü kişinin padişah olacağına dair duyulan inanç önemlidir. Hümâyûn kelimesinin hükümdar ve padişah anlamını kazanması devlet kuşu adıyla da bilinen Hümâ ve gölgesiyle ilgili inançlardan kaynaklanmaktadır. Devlet kuşu, cennet kuşu, talih kuşu adıyla da bilinen hümâ kuşu mutluluğun, devletin, hükümdarlığın simgesi kabul edilir. Bazı Türk lehçelerinde Kumay, Umay şeklinde de kullanılır (Batıslam, 2002: 187). Eski Türklerin Umay anası ile ilişkili olup olmadığı ise tartışmalı bir konudur.

Görsel 1: Simurg biçiminde bir kuş uçurtması, Surname-i Hümayun, 1582, TSMK (Doğan, 2019: 88).

II. II. Simurg ve Ejder Mücadelesi

Türk sanatında kullanılan Ejder ve Simurg motiflerinin biçimlendirilmesinde, içinde bulunduğu kültür çevresi ile bununla iletişimde bulunan diğer kültür çevrelerinin de önemli olduğu bilinmelidir (Şahin, 2001: 5). Şahin'e (2001: 80) göre ejder ile Anka kuşu mücadelesinin konusunu Orta Asya masalına bağlamak mümkündür:

“Er-Töştük masalında, kara kuşun tünediği ağaç, hayat ağacıdır. Ağacın altında bekçi olarak bir yılan bulunur. Masalda bu yılanı ‘acırga’, yani ‘ejderha’ denilir. Bu masalda işlendiği gibi, yılan yani ejderha ve karakuş, yani Zümrüdü Anka kuşu, yavruların yenmesinden ötürü karşılıklı savaşım halinde tasavvur edilmişlerdir”.

Simurg ile Ejder mücadelesi bilhassa Zerdüşt geçmişe sahip İran kültüründe iyi ile kötünün amansız mücadelesini temsil etmektedir. Mücadele sahnesiyle ilgili olarak Simurg motifinin minyatürler dışında çini, porselen, ahşap, maden, kilim gibi eserlerde de işlendiği bilinmektedir (Çakmakçı, 2011: 141).

Görsel 2: Simurg ve Ejder mücadelesi, 1630-40, TSMK, H. 2163, f. 2. (Doğan, 2019: 86)

İslamiyet'ten önceki Orta Asya Türk sanatında hayvan mücadele sahneleri önemli yer tutmuştur. İkili hayvan mücadele sahnelerinde iyilik-kötülük, aydınlık- karanlık gibi zıtlıkların mücadelesi tasvir edilmiştir. Görsel 2'de yer alan mücadele sahnesinde de iyiliğin sembolü Simurg, kötülüğün sembolü Ejder olarak tasvir edilmiştir. Simurg kuşu, büyük kanatlı, uzun kuyruklu, ejder ise yılan benzeri gövdeye sahip, yerde sürünerek hareket eden bir yaratık olarak betimlenmiştir. Görselde doğa unsuru ağaç, bitkiler ve stilize bulutlar, ağacın arkasında elinde ok ve yay bulunan insan figürü de bulunmaktadır. İnsan figürünün de elindeki okla ejderi hedef aldığı ve Simurg'un yanında yer aldığı görülmektedir. Bu minyatürde Simurg kuşunun sembolik işlevi kötülüğün sembolü olan ejderi yok etmek, yavruları korumak, annelik etmek gibi koruma kollama görevleri ile iyiliği sembolize etmektedir.

II. III. *Falnâme*'de Simurg

Kalender Paşa tarafından hazırlanıp I. Ahmed'e sunulan *Falnâme* (TSM H. 1703) Osmanlı dönemi önemli minyatür kaynaklarından birisidir. İçinde 35 minyatür bulunan bu eser kendi türünde eşsiz bir kaynaktır. Daha çok kutsal kitaplarda geçen kişi ve olaylarla mitolojik konulara yer veren bu yazmanın öndeyişinde, bu kitaptaki bir resmi açan kişi, karşısındaki sayfayı okursa, burada yazılanların onun falı olacağı anlatılır (And, 2008: 52).

Falnâme'den alınan bir minyatürde Bukrat'ın (Hipokrat) Simurg tarafından ilaç almak için Kaf Dağı'na taşınması sahnesi betimlenmiştir. 17. yüzyıla tarihlenen minyatür, Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir. Simurg ikonografisinde, bu kuşun pek çok kahramanı taşıdığından

bahsedilmektedir. Burada Bukrat, Simurg'un sırtında tasvir edilmiştir. Kaf Dağı'nın erişilmez yerlerine ilaç için şifalı otları bulmaya gitmektedir (And, 2008: 322; Doğan, 2019: 35).

Görsel 3: Bukrat'ın (Hipokrat) Simurg tarafından Kaf Dağı'na taşınması, Falaṅame, 1604-17, TSMK, H. 1703, 38b. (Çakmakçı, 2011: 212).

Kompozisyondaki iki figürün de insanlara şifa dağıtma özelliği bulunmaktadır. Tıp alanında ünlü olan Hipokrat kullandığı şifalı bitkilerle şifa dağıtıcılığın sembol ismidir. Simurg'un da tüylerini sürerek yaraları iyileştirdiği inancı mevcuttur. Kaf Dağı uzak ve ulaşılması güç bir yer olarak tasvir edilmekte, Simurg'un burada yaşadığına inanılmaktadır. Hipokrat da ulaşılması güç bir yer olan Kaf Dağı'na Simurg yardımıyla giderek oradan topladığı otlar ve çeşitli nesnelere insanların iyiliği için çalışmaktadır. Simurg kuşunun bu minyatürdeki sembolik işlevi, toplumsal olarak önemli görevler üstlenmiş kişilere yardımcı olmak ve onları çeşitli nedenlerle gitmeleri gereken yerlere taşımaktır.

II. IV. Şehnâme'de Simurg

Şehnâme, İran edebiyatında başyapıt sayılan bir kahramanlık anlatısıdır. Bu kitabın önemi İran ulusal tarihini yansıtmasıdır (Mehran, 2017: 86). Firdevsi'nin yaklaşık 1010 yılında, yazılı ve sözlü kaynaklardan derleyerek yazmış olduğu Şehnâme, dünyanın yaratılışından Sasani İmparatorluğu'nun yıkılmasına ve İslam dönemine kadar bir zaman dilimini kapsayan bir destan niteliğindedir. Eserde, İran'ın geçmiş krallarının savaşları, aşkları, başarıları, iyi ile kötünün, İran ile Turan'ın mücadelesi ve kaderin insan üzerine oynadığı oyunlarla ilgili hikâyeler yer almaktadır (Gökçığdem, 1999: 5).

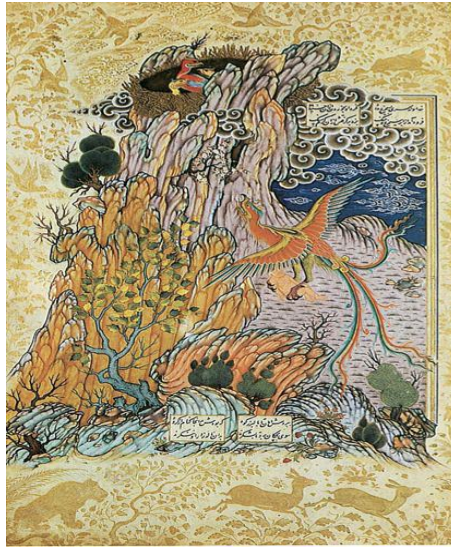
Şehnâme eserinde, sahip olduğu vasıflar itibariyle önemli bir rol üstlenen Simurg'dan ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Fedakârlık, yardımseverlik, olgunluk vasıflarının yanı sıra, ününü borçlu olduğu en önemli vasfının, bilhassa Şehnâme'nin kahramanı Zal ile ilgili öyküsünde eğiticilik-öğreticilik vasfı olduğu bilinmektedir (Çakmakçı, 2011: 27). Önder (1968: 7), Simurg'un Zal ile ilgili öyküsünü şu şekilde açıklamıştır:

“Pehlivan Sam'ın bir oğlu dünyaya gelir. Fakat çocuğun saçları bembeyazdır. Sam bu durumdan utanır ve çocuğun Alburz dağlarına bırakılmasını emreder. İnsanların sakin oldukları yerlerden çok uzak olan Alburz Dağları'nda Simurg'un, direkleri abanoz ve sandal

ağacından, diğer malzemesi öd ağacından yuvası vardır. Yavrularına yiyecek aramaya çıkan Simurg, kayalar arasında, Sam'ın oğlu Zal'ı görür, şefkat damarları kabarıp ve Zal'ı alarak yuvasına götürür. Simurg ve yavruları çocuğu besler, ona dillerini öğretirler. Böylece yıllar geçer, çocuk büyür, serpilir, güçlü bir delikanlı olur. Bir gece Sam, bir rüya görür ve oğlunun Alburz Dağları'nda yaşadığını öğrenir, adamları birlikte aramaya başlar. Bu sırada Simurg, Sam ve adamlarının Zal'ı aradığını görür yuvasına gelerek, durumu Zal'a açar, babasının yanına dönmesini, kendisine bir tüy vereceğini, herhangi bir sıkıntı ve tehlike anında, bu tüyü yakacak olursa, yardımına koşacağını söyler. Zal'ı kanatları arasına alarak babasına teslim eder”

Çakmakçı (2011: 30-31), *Şehnâme*'de Simurg'un konu edildiği diğer bir hikâyeyi şu şekilde açıklamıştır:

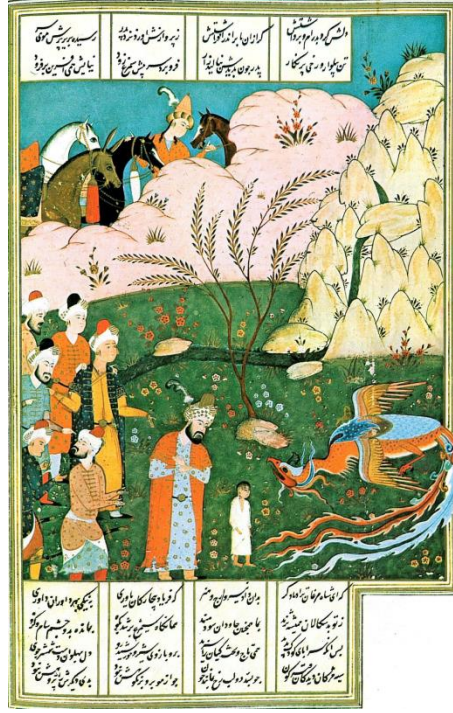
“*Şehnâme*'de Simurg'un ikinci kez ortaya çıkışı bir başka İran kahramanı ve aynı zamanda Zal'ın oğlu olan Rüstem'in doğumunda gerçekleşmektedir. Rüstem'e hamile olan Zal'ın karısı Rudâbe'nin doğum yapma zamanı yaklaştıkça karnındaki yükün ağırlığından kanlı yaşlar dökmekte ve feryat etmektedir. Yanakları gözyaşı içinde ve yüreği parça parça olan Zal Rudâbe'nin başucuna gelerek düşünceye dalmışken, hatırına Simurg'un kanadı gelir. Bir buhurdan getirtip içinde ateş yakarak orada Simurg'un kanadından küçük bir parçayı yakar. Bunun üzerine hemen havanın kararmasıyla o yeryüzüne hâkim olan kuş, döktüğü yağmur mercan olan bir bulut gibi aşağı iner. Bu gelişi için kendisine teşekkür edip önünde saygı ile eğilen Zal'a, Simurg bu kederli halinin nedenini sorarak ona doğacak oğlunun yiğitliğinin müjdesini verir. Sonrasında Zal'a bazı talimatlarda bulunan Simurg, öğütleri doğrultusunda gerçekleşecek olan doğumun ardından oluşacak yaranın üzerine son olarak kendi tüyünü sürmesini ister... Bu zorlu sürecin nihayetinde ise, boy bos bakımından bir selviyi, güç bakımından bir fili andıran, aslanların onun ayağının tozunu öpeceği ve gürzünün sesi, göğsünün, kolunun ve pazısının görüntüsüyle, çeliği çiğneyen savaş erinin bile yüreğini yerinden koparacak olan pehlivan yapılı Rüstem dünyaya gelir. Rüstem yetişkinlik çağına eriştiğinde de pek çok kez Simurg'un mucizevî yardımları sayesinde zorlukların üstesinden gelmiştir”.

Görsel 4: Simurg'un Zal'ı yuvasına götürmesi, *Şehnâme*, 1587-97, DCBL, Per 277.12. (Çakmakçı, 2011: 196).

Görsel 4'te yer alan minyatürde, Simurg'un Pehlivan Sam'ın oğlu Zal'ı Kaf Dağı'na kendi yuvasına götürmesi tasvir edilmiştir. Minyatürde Simurg'un iyilik, anaçlık, eğiticilik-öğreticilik, koruyuculuk ve kolaycılık misyonu üzerinde durulmuştur. Simurg figürü, büyük boyutta, çok

renkli, uzun kuyruklu olarak, yuvası yüksek bir dağ olarak betimlenmiş, diğer doğa unsurları tek renkle ifade edilmiştir.

Görsel 5: Simurg'un Zal'ı getirmesi, *Şehnâme*, 1553, TSMK, H. 1495, 38b (Çakmakçı, 2011: 182).

Görsel 5'te yer alan minyatürde hikâyeye uygun olarak Simurg'un Zal'ı babası Sam'a teslim etmesi tasvir edilmiştir. Minyatürde Simurg'un iyilik misyonunun yanında taşıyıcılık işlevi de vurgulanmıştır. Simurg biçimsel olarak çok renkli, uzun kuyruklu olarak, Simurg'un besleyip büyüttüğü Zal beyaz giymiş bir çocuk olarak betimlenmektedir. Kompozisyonda, Simurg'un iyiliği karşısında ellerini göğsüne getirerek minnet duygusunu gösteren Zal'ın babası Sam ve sıra dışı bu olaya beden dili ile şaşkınlık gösteren erkek figürleri bulunmaktadır.

Sonuç

İslam öncesi Türk sanatında hayvan figürleri ve mitolojik yaratıklar ön planda olmuştur. İnanç sistemiyle alakalı olarak da hayvanlara doğa üstü güçler atfedilmiş ve mitolojik yaratıklar tasarlanmıştır. Türklerde İslamiyet öncesi ve İslam gelenekleri kaynaşmış ve zengin bir kültür çeşitliliği oluşmuştur. Bu zengin kültürün mitolojik anlatılarından birisi de Simurg kuşudur.

Simurg kuşu çeşitli toplumlarda farklı isimlerde kullanılmasına rağmen, benzer biçim ve anlamlar taşıması açısından önemlidir. Simurg kuşu biçimsel özellikleri ve sembolik anlamı ile çeşitli kültür ürünlerine ve anlatılara konu olmuştur. Simurg kuşunun tek başına kullanıldığı tasvirler yanında, ejder figürüyle ve önemli kahramanlarla birlikte bulunduğu tasvirler de yer almaktadır.

Büyük boyutlu, çok renkli, uzun kuyruklu ve son derece gösterişli bir kuş olması Simurg'un biçimsel özelliğidir. Bu biçimsel özelliklerinin mitolojik kuşa yüklenen anlamlar çerçevesinde oluşturulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Kuşun büyük olması uzak yerlere (Kaf Dağı'na) gidebilmesini, ayak ve pençelerinin kuvvetli olması insanları taşıyabilmesini, çok renkli ve süslü oluşu estetik açıdan güzel görünmesini sağlamaktadır. Birçok kuşun birleşiminden oluşması ise kuşlarda bulunan pek çok farklı niteliği edinmiş olduğunu sembolize etmektedir.

Simurg figürleri özellikle Türk-İslam sanat ve kültürünün farklı anlatı ve ürünlerinde kullanılmıştır. Bu ürünlerden en önemlileri ise el yazması eserlerde yer alan minyatürlerdir.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde Simurg figürünün yer aldığı beş adet minyatür eser incelendiğinde, Simurg kuşunun sembolik anlamlarının tekil olmayıp, anlatının özelliğine ve işlevine göre farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. İslam geleneklerini benimseyen topluluklarda bu mitolojik kuşun genel misyonu iyiliktir. Ejder figürü ile mücadelesinde iyiliği, gücü, koruyuculuğu temsil etmekte, Hipokrat gibi önemli şahsiyetleri taşıyarak onlara yardımcı olmakta, *Şehnâme* minyatürlerinde, koruyucu-kollayıcı, besleyici, taşıyıcı ve şifacı semboliklerini temsil etmekte, Surname-i Hümayun minyatüründe ise, devlet büyüklerini korumak, uğur vermek ve kutsamak, müjde ve koruma-kollama semboliklerini temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

- AĞAOĞLU, M. (2012). “Osmanlı Toplumsal ve Kültürel Yaşamının Resmedilmesi: Osmanlı Minyatür Sanatında Surnameler”. *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, Sayı 1-2.
- AKSOY, E., ve BÜLENT, E. (2018). “Anadolu Halılarında Yer Alan Zümrüdü Anka ve Ejder Motifleri”. 2. *Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu*, Sempozyum Tam Metin Kitabı, 111.
- ALP, K. Ö. (2009). *Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Sembollere Giriş*. Ankara: Eflatun Yayınevi.
- AND, M. (2008). *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitolojyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BAŞER, A. (2015). Logo-Marka İlişkisinde Form ve Renk Anlayışının Göstergibilimsel Açıdan İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Antalya.
- BATISLAM, H. D. (2002). “Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hüma, Anka ve Simurg”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* I, 185-208.
- BİROL, İ. A. ve DERMAN, Ç. (2020). *Türk Tezyîni San'atlarında Motifler*. İstanbul: Kubbealtı.
- CANDAN, E. (2011). *Türklerin Kültür Kökenleri*. İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- ÇAKMAKÇI, H. (2011). *Türk-İslam Minyatürlerinde Simurg Tasviri ve İkonografisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- ÇORUHLU, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalcı.
- ÇORUHLU, Y. (2019). *Kozmolojik, Mitolojik, Astrolojik, Dinî ve Edebî Tasavvurlara Göre Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi I, Proto-Türk Devrinden, MS 14. Yüzyıla Kadar Efsanevi ve Yırtıcı Hayvanların Sembolizmi Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Ötügen.
- DOĞAN, K. (2019). *Astar Bezeme Teknikli Seramiklerde “Simurg” Temalı Tasarımlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- DUVERGER, M. (1982). *Siyaset Sosyolojisi*, (Çev., Şirin Tekeli), İstanbul: Varlık.
- DUYMAZ, A. (1998). Anadolu ve Balkan Türklerinin Halk Anlatmalarında Mitolojik Bir Kuş: Zümrüdü Anka, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 91-97.
- ERBEK, M. (2002). *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- ERDEM, M. (2011). *Kubad-Abad Saray Çinilerindeki Hayvan Motiflerinin İkonografisi, Simgesel Anlamı ve Günümüz Seramiğinde Yorumlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- FISKE, J., (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (Çev.: Süleyman İrvan), Ankara: Bilim ve Sanat.
- GÖKÇİĞDEM, M. E. (1999). *Selçuklu Devri Taşınabilir Objelerinde Figürlü Süslemeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KARAKUŞ, G. (2020). *Simurg Söyleni Üzerine Görsel Anlatılar*. Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

- MEHRAN, S. (2017). *Simurg*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- OYMAN, N. R. (2019). Bazı Anadolu Kilim Motiflerinin Sembolik Çözümlemesi. *Arış Dergisi*, (14), 4-22.
- ÖGEL, B. (2014). Türk Mitolojisi. II. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ÖNDER, M. (1968). Kubadabad Sarayı Harpi ve Simurg'ları. *Türk Etnografya Dergisi*, S.10, 5-17. Ankara: Tarih Kurumu Basımevi.
- ÖZMUTLU, A. (2009). *Grafik Tasarım Atölye Derslerinde Afiş Konusunun Uygulama ve Çözümleme Süreçlerinde Gösterge Bilimsel Çözümleme Yönteminin Kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- SOYER, F. (2015). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H.1512 Numarada Bulunan Mantıku't-Tayr Nüshası Minyatürlerinin Teknik Çözümlemesi ve Sembolik Anlatımları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- ŞAHİN, C. (2001). *Türklerde Ejder ve Simurg Motiflerinin Grafik Gelişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- YOZGAT, S. (2019). *Türk Mitolojisindeki Grafik Sembollerin Günümüz Logo Tasarımlarına Yansımaları: Kuş Figürü Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

İnternet Kaynakları:

- URL 1- "Minyatür Sanatı". <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/minyatur-sanati> (Erişim Tarihi:17.05.2021).